

כן נקטו הפוסקים להלכה (עפ"י פסקי ריא"ז; או"ח תעג,א).
בעצרת, אין אומר 'זמן' אלא ביום טוב, לא בשבעת ימי תשלומין (כן הסיק המשנ"ב שם דלא כדברי
התק-יעקב).

דף מא

עד. א. היושב בתענית בערב שבת, האם משלים תעניתו אם לא?
ב. תענית ציבור שחלה בראש חדש, חנוכה ופורים וכד' [כגון שהתחילו להתענות מקודם] – האם משלימים אותה?

א. לדברי חכמים, תשעה באב שחל להיות בערב שבת – אינו משלים התענית, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא
מעונה. וכן דעת רבי יהודה עפ"י רבי עקיבא. וכן מסר רבי מאיר בשם רבן גמליאל ונקבעה הלכה כמוהו
בדורו [ולא כרבי יהושע שרצה להפך דברי ר"ג לאחר פטירתו]. רבי יוסי אומר: מתענה ומשלים. אמר
עולא: הלכה כרבי יוסי. וכן דרש מר זוטרא בשם רב הונא.

ופשוט מזה ספקו של רבה לענין תענית הרשות (ראשונים) של תלמיד חכם – שמשלים תעניתו בערב שבת.
א. התוס' הביאו לפרש 'מתענה ומשלים' – אם ירצה, אבל מודה רבי יוסי שרשאי שלא להשלים
(וכן הביא האו"ז בשם הר' ברוך ב"ר יצחק מריגנשבורק [ואעפ"כ כתב במקום אחד (הל' שבת יז) שנהגו העם
להשלים דרך חובה, ואפילו יחידים מתענים ומשלימים]. וכן משמע ברא"ש סופ"ב דתענית. וכן נקט בתו"ח),
ואף מצוה מן המובחר לעשות כן – שלא יכנס לשבת מעונה (רישב"א בדעת ר"י; תור"פ; או"ז).
'והעידו בתוספות על ר"י הזקן הידוע בעל התוספות זצ"ל שלקח ביצה מגולגלת בעשרה בטבת
שחל להיות בערב שבת וגמעה מבעוד יום ולא רצה להשלים' (רשב"א ועוד). ורבי יהודה אוסר
להשלים.

ובתוס' שאנץ (כגרסת רש"ל) נקטו שרבי יוסי מחייב להשלים, וכן דעת הרשב"א הר"ן והרישב"א
בחידושיהם (ומסתבר שגם לפירוש זה רבי יהודה אוסר להשלים).

ובבית יוסף (רמ"ט, ד) מצדד כסברא ראשונה שאם רצה שלא להשלים רשאי. ואולם מדברי הרמ"א
אין נראה כן. וקצת קשה טעמו, כי אפילו מהרי"ל שנהג בעצמו להחמיר בדבר, לא הורה כן
לרבים. ואולי כיון שנהגו העולם להשלים, לכך סתם הדבר לחומרא (עפ"י באור הלכה שם. ושם
לכך סתם הרמ"א, שכן משמע לכאן בארחות חיים (הל' ערב שבת) שאין לפרסם הדבר רק לצנועים. אך אולי
יש לפרש דבריו בענין אחר).

ב. כתב הראב"ד (מובא בראשונים): לא אמרו 'משלים' אלא עד שקיעת החמה, אבל משתשקע החמה
כבר קדש היום ומתוספת שבת היא, וכיון שנכנס לתחום שבת שוב אינו רשאי להתענות ואם
רצה לאכול אוכל. ולכך נהגו העם בתענית אסתר שחלה בערב שבת, שאוכלים מיד עם
יציאתם מבית הכנסת אעפ"י שלא חשכה (רשב"א). ויש שכתבו אפילו קודם השקיעה, אם
התפלל עם הציבור בבית הכנסת – אוכל, שכבר קבלו עליהם שבת (ארחות חיים הל' ערב שבת
יג. וכ"כ כמה ראשונים ולא פירשו 'ציבור' דוקא, ומשמע לכאורה אפילו התפלל ערבית וקיבל שבת בלא הציבור.
ע' אגודה, תור (רמ"ט) ואגור (שמח) בשם מהר"ם).

ויש חולקים וסוברים שצריך להשלים עד צאת הכוכבים (כן מובא בהג"א פ"ק דתענית יב מאו"ז.
וכ"מ באגור סי' שמח. וכן פשט דברי הרמ"א רמ"ט, ד).

ובתענית יחיד, כיון שקיבל על עצמו צריך להשלים תעניתו עד צאת הכוכבים, אם לא
שפירש בקבלתו להתענות עד שישלמו הציבור תפילתם (רא"ש סופ"ב דתענית; שו"ע רמ"ט, ד).
והרמ"א מיקל בתענית יחיד לאכול לאחר שהציבור התפללו אלא שלכתחילה טוב לפרש כן
בשעת קבלתו.

ג. יש אומרים שאין לעשות תענית בערבי שבתות לכתחילה (המנהיג, הרוקח ועוד – עפ"י מגילת תענית) שהרי כשמשלים התענית נמצא שנכנס לשבת מעונה. ויש מי שכתב שאסור משום דרכי האמורי (כן מובא בארחות חיים הל' ערב שבת יג). והטור (רמט) כתב על פי הסוגיא שדרך תלמידי חכמים ואנשי מעשה להתענות בערב שבת.

והסיקו אחרונים שאין להתענות כדי שלא יכנס לשבת מעונה, אם לא שהוא אסטניס כל כך שאם יאכל ביום לא יוכל לאכול בלילה לתאבון, אז הוא מנהג טוב אם אין מויק לו התענית (מובא במשנ"ב רמט סק"ח).

ד. המתענה בערב שבת, תענית קבועה או תענית רשות – אין נופלים אפים במנחה ולא אומרים וידויים בציבור אלא אומרים תפילת תענית ('עננו') בלבד, אבל יחיד המתפלל מנחה, אם רצה נופל על פניו ומתודה קודם זמן התוספת (עפ"י ריטב"א בשם רבותיו).

מבואר בגמרא שאפילו לדעת האומרים אין משלימים, זה דוקא בערב שבת וכד', אבל יום טוב של דבריהם כגון יום קרבן עצים, הואיל ומתענים בו שעות, משלימים התענית בערבו.

ב. אעפ"י שאין גוזרים תענית על הציבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים, אם התחילו (מקודם) – אין מפסיקים. כן אמר רבן גמליאל (י"א שחכמים חולקים וסוברים מפסיקים (עתוס)). ויש סוברים שאינם חולקים. רשב"א ור"ן. ומסר רבי מאיר משמו שאין משלימים התענית (וכן מסר רבי אלעזר בר"צ לענין יום קרבן עצים שחל בעשירי באב ונדחתה תענית ת"ב לאותו יום – שלא היו משלימים אותה). אבל חכמים אומרים: משלימים. כן אמר רב יהודה אמר רב. ו'חכמים' היינו רבי יוסי, ומכך שקבעו רב בלשון 'חכמים' משמע שנקט הלכה כמותו (כ"מ בגמרא וכמו שפרש"י).

א. כן פסק הרמב"ם (תעניות א, ז), שאם התחילו להתענות על הצרה אפילו יום אחד, ופגע בהם יום מאלו הימים – מתענים ומשלימים. ויש מהאחרונים שכתבו שעכשיו בחו"ל, דין תענית ציבור כתענית יחיד שאפילו התחילו מפסיקים (ע' מג"א תקעב, ובשעה"צ שם; משנ"ב תיה סק"ה). יש אומרים שאם מתחילה לא עלה על דעת הציבור שיפגעו באחד מאותם הימים – מפסיקים (מובא במשנ"ב תקעב סק"ד). ואולם בריטב"א משמע להפך (עפ"י שער הציון תיה סק"ה; חו"ב).

ב. דין חול המועד כדין ראש חדש חנוכה ופורים (כן פסק בשו"ע תקעב, ב. וע"ש בשער הציון סק"ג).
ג. הוא הדין לבעל ברית, שאצלו הוא יום טוב, מתענה ומשלים בתשעה באב (בית יוסף תקנט, ט). ואף בשאר תעניות ציבור המנהג הוא להתענות [ועושים הסעודה בערב] (עפ"י מגן אברהם שם סק"א. והביא מהר"ש הלוי שחתן בתענית ציבור, במקום שלא נהגו לצום ביום החופה – לא ישרים התענית, אבל בשבעת ימי המשתה ישרים).

ויש מי שכתב להוכיח מהסוגיא, אבל לא למעשה, שבעל ברית אינו משלים תעניתו בתשעה באב וכל שכן בשאר תעניות (עפ"י אבני נזר או"ח תכו. ע"ש בהוכחתו וצ"ב שהניח כדבר פשוט שיו"ט פרטי כגון קרבן עצים ויום מילה שוה לחנוכה ופורים, ועפ"י"ז הקשה על הב"י ומג"א. אבל אם נחלק ביניהם וננקוט שיו"ט פרטי קל יותר, בטלה הראיה).

בתשעה באב שנדחה ליום ראשון, כתבו הפוסקים שבעלי הברית אינם משלימים תעניתם (או"ח תקנט, ט).

באבני נזר (תכו) הקשה על כך, לפי מה שהשוה רבי יוסי הפסקת אכילה בצאת השבת להשלמת תענית, א"כ יצא לר' יוסי שת"ב שנדחה ליום ראשון אין צריך להפסיק לאכול מבעו"י, וזה לא שמענו. ומה כתב להוכיח שאין חילוק בין ת"ב שנדחה לשלא נדחה, ודלא כאחרונים. ויתכן שלפי ר"י שהשוה הכי נמי אלא שבוה אין קי"ל כר"י אלא כחכמים שמחליקים. ועוד י"ל שלענין קולא של נדחה אין להקל בהפסקה בשבת מפני שהוא יום ת"ב עצמו, הגם שאין מתענים בו.